

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 44.

Onsdagen den 18 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Stenberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 230, angående reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen; och

nr 236, angående tillämpning under viss tid av lagstiftningen om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig för-
anledda förhållanden.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogos var för sig följande å kammarens bord vilande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid:

till statsutskottet propositionen, nr 212, angående anslag till uppförande av en svensk kyrka i Kristiania;

till bankoutskottet propositionen, nr 213, angående register över kyrkomötets protokoll jämte bihang för åren 1868—1915;

till statsutskottet propositionerna:

nr 214, angående disposition av återburet stipendium för utbildande av präst, förtrogen med finska språket;

nr 215, angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken;

nr 216, angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor;

nr 217, angående tillfällig löneförbättring åt statens folkskoll-
inspektörer;

nr 218, angående efterskänkande av visst kyrkoherden i Lena församling ådömt skadestånd;

nr 223, angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande;

nr 224, angående anslag till meteorologiska centralanstalten m. m.;

nr 225, angående tillfällig löneförbättring åt tjänstemän vid de ecklesiastika konsistorierna; och

nr 226, angående anslag till uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Lund m. m.; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 205, angående anslag till fåravelns befrämjande.

Vidare föredrogos i ett sammanhang dels Kungl. Maj:ts proposition, nr 211, angående omorganisation av fögderiförvaltningen och lönerreglering för tjänstemännen därstädes m. m., dels ock ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 369, utvisande att nämnda kammare beslutit antaga andra kammarens inbjudan till första kammaren att förena sig med andra kammaren i dess beslut om tillsättande av ett särskilt utskott för behandling av Kungl. Maj:ts förevarande proposition m. m.

Vid remiss av
propositionen
nr 211.

Härefter yttrade

Herr M å n s s o n: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få uttala mina betänkligheter i anledning av att så stora och många ärenden komma så sent. Jag försäkrar, att även de av herrarna, som ha den allra bästa arbetsförmåga och använda den samvetsgrant och all sin tid för att följa med riksdagsarbetet, kunna icke ändå följa med i så hög grad, som det behövs och kan av folket krävas, att man följer med, då man skall vara med och bestämma, hur stora förvaltningsfrågor skola ordnas för framtiden.

Beträffande denna sak är det särskilt att påpeka, att propositionen ännu icke är delad. Den kommer först på förmiddagen i dag, har jag hört, och man skall nu remittera ett ärende, som man icke har sett annat av än vad tidningarna innehållit. Så mycket kan man emellertid se av det, att det här är fråga om en organisation, som kommer att väcka betydande meningsskiljaktigheter i landet. Särskilt tror jag, att den nya posten länspolismästare och vidare de nya poster, som skola anordnas i länsstyrelserna, komma att mottagas med blandade känslor. Det är icke sådana tider nu, att man har råd till att kasta ut ytterligare medel på nya ämbetsmannaposter, då man redan förut har Gudi nog och över nog av sådana. Vad särskilt beträffar länspolismästarna kan man med tämlig säkerhet förutsäga, att det är fråga om att skapa en kärna, omkring vilken en fullständig landspolisorganisation, en fullkomlig preussifiering av vår landsbygd sedan kommer att äga rum. Vi ha haft goda och lugna tider, då lagens närmaste företrädare hos folket voro de gamla fjärdingsmännen, som ofta voro ansedda bönder. Det var något av

en gammal fordomtids demokrati i en sådan anordning, att de skulle vara lagens företrädare, när lagen var ett uttryck för det allmänna rättsmedvetandet, som voro av alla ansedda och aktade män. Nu har man slagit in på en annan väg. Nu har man sedan några år tillbaka fått ett polissystem på landsbygden, som lyckats ådraga sig folkets djupa förakt. Jag talade härom året med en gammal pensionerad poliskommissarie i Gävle. Han har varit länsman i Bjuråker eller där i trakten och en del andra ställen i Hälsingland och sedan blivit poliskommissarie i Gävle. Sedan det nya polis-systemet kommit till, kan man se, menade han, huru brottsligheten växer med polisens tillväxt. Och det är något, som man även på annat håll har kunnat se. Vi ha sett, huru i vårt östra grannland rått en fruktansvärd brottslighet — det såg ut, som om det var ett folk av vilddjur — men revolutionen sopade bort den provokatörs-stam, som polisen utgjorde, och nu ser man, att folket är stilla och lojalt. I södra Sverige, där man för 30 eller 40 år sedan icke hade någon annan företrädare för lagen än gamla fjärdingsmän, hörde man sällan talas om någon brottslighet. Jag är född på en ort med 1,200 invånare, där den enda företrädare för verkställande makten var en fjärdingsman, en gammal bonde, som lät folk vara i fred och jag kan icke minnas, att man stal så mycket som en höna eller gjorde någon människa något för när. Men med spridandet av polistjänstemän i bygderna, måste dessa tjänstemän motivera sin existens. Jag har under en tid av 3 eller 4 år tjänstgjort som referent vid Oxie och Skytts häradsrätt för en skånsk tidning. Det kunde förekomma 25 till 30 mål vid varje ting, av den art att t. ex. drängar instäm-des för att de spelat på dragspel och sjungit sånger på landsvägen på söndagskvällen. Den nya polisen provocerar så fram brott, letar fram anledningar att trakassera folk. Vi vilja icke vara med om detta nedrötande av samhället, vi vilja ha sådana män, som äro all-mänt ansedda och icke allmänt föraktade till lagarnas företrädare i bygderna.

Nu anför man, att det för de nya länsmän, som skola betitlas landsfiskaler, skall komma att stadgas som kompetens avlagd real-skoleexamen. Jag frågar er, mina herrar, om då det gäller läns-män och polismän på landet, realskoleexamen verkligen kan anses som kvalifikationsgrund och icke snarare tvärtom vara en diskvalifi-kationsgrund. Ty vad är det för folk, som avlägger denna examen? Det är personer, som varken tillhöra överklassen eller underklassen, barn av världsfrämmande mellanståndsfolk, som i allmänhet stan-na vid denna examen, som ingen examen och ingen kunskapsmerit är. Jag tycker, att antingen skall man taga fram det rena bondele-mentet eller taga personer med åtminstone studentexamenskvalitet. I varje fall kunna vi icke vara belåtna med eller längre tåla det system, som tillkommit på senare tid, när på dessa platser sättas okunnigt folk, av vilka en part fjäskar för kapitalet, fjäskar för dem, som äro högre ställda än de själva, sparka och trycka ned dem, som de i sin okunnighet och dryghet tro sig vara satta över, och så provocera fram motsatser i samhället, som vi icke äro betjänta med,

*Vid remiss av
propositionen
nr 211.*

(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 211.
(Forts.)

— — och av vilka den andra parten äro jobbare, som driva schacker i alla former, men icke det som hör till deras tjänst. Vi hörde för en tid sedan exempel från Småland, huru tjänsterna egentligen upprätthållas.

Jag menar, att ett sådant ärende som detta bör läggas på bordet på det sättet, att det i år avslås av kammaren, så få vi i sommar resonera med de länsmän, kronofogdar och andra, som verkligen ha intresse för ordnade samhällsförhållanden, innan vi gå med på saken.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt att överlämna ifrågavarande proposition jämte det i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandet till andra särskilda utskottet.

Slutligen remitterades:

till statsutskottet propositionen, nr 221, angående statsbanebyggnader i Norrland;

till bankoutskottet propositionen, nr 222, med förslag till bestämmelser angående rätt till pension för vissa å extra stat upptagna befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk; samt

till statsutskottet propositionen, nr 238, angående anslag till svenska Röda korset för bestridande av utgifter för dess hjälpkommittés byrå i Stockholm.

§ 4.

Efter föredragning härpå av bankoutskottets memorial, nr 27, angående överlämnande till särskilda utskottet av en i militieombudsmannens ämbetsberättelse gjord framställning rörande krigstidstillägg eller krigstidshjälp åt befattningshavare vid militieombudsmannens expedition, beslöt kammaren, med bifall till utskottets hemställan, överlämna militieombudsmannens ifrågavarande framställning till första särskilda utskottet

§ 5.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda lagutskottets utlåtanden nr 23, 25 och 26, jordbruksutskottets utlåtanden nr 35 och 36 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 5—8.

§ 6.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 65, 144, 164, 187, 188, 190, 609, 610, 624, 625, 626, 627, 628 och 629 i gällande tulltaxa.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt samt beslöt lägga den av utskottet gjorda anmälan till handlingarna.

§ 7.

Vid härefter punktvis skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner och understöd å allmänna indragningsstaten blevo utskottets i nämnda utlåtande gjorda framställningar av kammaren bifallna.

§ 8.

Bankoutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt hjälpmontören vid Trollehätte kraftverk A. J. Karlsson jämte en i ämnet väckt motion föredrogs härpå; och yttrade därvid:

*Ang. pension
åt hjälpmontören
A. J. Karlsson.*

Herr Kristensson: Herr talman! Jag var icke närvarande då utlåtandet justerades, och skall därför be att nu få hemställa, att ett litet stycke i motiveringen ändras, nämligen så till vida, att orden »med hänsyn till rådande dyrtid och därtill att Karlsson har familj att försörja», måtte utgå ur utskottets motivering. I övrigt ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Söderberg: Ja, herr talman, jag var visserligen närvarande, när detta utlåtande justerades, men av ett förbiseende kom det att inflyta några ord i motiveringen, vilka icke heller jag finner vara så lämpliga. Det är orden: »med hänsyn till rådande dyrtid och därtill att Karlsson har familj att försörja». Man bör väl i allmänhet icke bestämma pensioner med hänsyn till tillfälliga omständigheter såsom att det nu för tillfället råder dyrtid, utan man bör naturligtvis, då det gäller att fastställa ett understödsbelopp, som skall räcka någon längre tid framåt, motivera detta på annat sätt.

Nu är det ju så, att denne Karlsson har ådragit sig en sjukdom, som gör honom oförmögen att försörja sig och sin familj. Han är visserligen en ganska ung man, född 1890, men med hänsyn till hans irågade sjukdom har utskottet tillmötesgått motionärens yrkande så, att utskottet ansett, att Karlsson bort ha icke 300 kronor utan 500 kronor i årligt understöd.

Med dessa ord, herr talman, skall jag be att få instämma i det ändringsyrkande, som framställts av herr Kristensson.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen givit propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Kristensson under överläggningen framställda yrkandet, blev herr Kristenssons yrkande av kammaren bifallet.

§ 9.

Ang. lag om
expropriation
m. m.

Till avgörande förelåg nu lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation m. m. dels ock i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 27 oktober 1916 dagtecknad proposition, nr 22, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt, i statsrådet hållet protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om expropriation,
- 2) lag om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom;
- 3) lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten;
- 4) lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar; samt
- 5) lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

I samband med denna proposition, som hänvisats till lagutskottet, hade utskottet till behandling förehått följande med anledning därav väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 88, av herr *K. J. Ekman* samt

inom andra kammaren

nr 37, av herr *Hellberg* i Ljungkile;

nr 181, av herr *Pettersson* i Södertälje;

nr 239, av herrar *Andersson* i Grimbo och *Olsson* i Berg;

nr 241, av herrar *Anderson* i Råstock och *Strid*;

nr 252, av herr *Pettersson* i Södertälje;

nr 271, av herrar *Lindhagen*, *Persson* i Norrköping, *Branting*, *Lindqvist* i Stockholm, *Linders*, *Thorsson*, *Rydén* i Malmö, *Palmstierna*, *Larsson* i Västerås och *Eriksson* i Grängesberg;

nr 272, av herrar *Lübeck* och *von Hofsten*; samt

nr 286, av herrar *Lindhagen* och *Persson* i Norrköping.

Utskottet som icke i detta sammanhang till behandling företagit det i propositionen innefattade förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning, hemställde,

A) att riksdagen måtte

I:o med tillkännagivande, att det i förevarande proposition framlagda förslag till lag om expropriation icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, i anledning av sagda proposition och i ämnet väckta motioner, för sin del antaga i punkten intaget förslag till lag om expropriation;

II:o) godkänna genom ifrågavarande proposition framlagda, i punkten intagna förslag till

1:o) lag om ändrad lydelse av vissa §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom;

2:o) lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten; och

3:o) lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Lindhagen*, *Persson* i Norrköping och *E. I. Lindley*, som, med åberopande av ovanberörda inom andra kammaren väckta motioner nr 271 och 286 samt i viss mån nr 37, hemställt,

1:o) att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till nästa riksdag framlägga *definitivt* förslag till lag om social expropriation, innefattande bestämmelser om expropriation i erforderliga fall av jord från fastigheter av i motionen nr 271 angivet slag för att bereda

1) torpare, bolagsarrendatorer och andra på liknande sätt beroende jordbrukare tryggad förfoganderätt över jordbruket med erforderlig skog, odlingsmark, bete eller annat nödigt tillbehör;

2) den jordlösa obemedlade befolkningen jord med nödigt tillbehör till nya jordbruk;

3) innehavare av egna hus på ofri grund tryggad rätt till själva marken i den mån en sådan rätt ej genom det av utskottet förordade lagförslaget tillerkändes sådana nyttjanderättshavare;

4) synnerligast den mindre bemedlade befolkningen erforderlig tillgång på tomtmark för bostadsändamål;

2:o) att riksdagen med behjärtande av det för många föreliggande nödläge, som ej medgäve uppskov, ville i avvaktan på en definitiv lagstiftning för sin del antaga den *provisoriska* lag om expropriation av jord för ovannämnda sociala ändamål, som i motionen nr 271 föreslagits; samt

av herr *Lindhagen*.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Petersson* i Lidingö villastad, som anförde: Herr talman! I avseende å föredragningsättet tillåter jag mig hemställa,

att lagförslagen föredragas var för sig paragrafvis, och, där så anses lämpligt, momentvis, med ingresser, rubriker och utskottets hemställanden sist;

att vid behandlingen av den först föredragna paragrafen i för-

Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)

slaget till lag om expropriation diskussionen må omfatta betänkandet i sin helhet;

att lagtexten icke må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslagen eller något av dem kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt

att i avseende på nummerbeteckning å paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kammarnas beslut.

Denna hemställan bifölles.

I enlighet härmed företogs först till behandling det i punkten A) I:o innefattade förslaget till

Lag om expropriation.

1 §.

Ingressen föredrogs. Härefter yttrade

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Stenberg; Herr talman, mina herrar! Det nu föredragna utlåtandet från lagutskottet ger utsikt till att en lagstiftningsfråga, som länge stått på dagordningen i vårt land, nu skall få sin lösning.

Expropriationslagstiftningen är av synnerlig vikt för samhällsförhållandena inom skilda områden; i mån av samhällsutvecklingens fortgång växer också betydelsen av denna lagstiftning. Det är därför helt naturligt, att den nu gällande svenska expropriationslagstiftningen, som daterar sig från år 1866, allt mer visat sig icke motsvara tidens fordringar, i det att nya intressen av allmän art ha framträtt med berättigade anspråk på att bliva tillgodosedda genom expropriationsinstitutet.

Men även i en annan väsentlig punkt har expropriationslagen visat sig otillfredsställande, nämligen med avseende på grunderna och sättet för bestämmande av de ersättningar, som vid expropriation skola utgå. Särskilt har den nuvarande ordningens brister visat sig däruti, att det ofta blivit oskäligt höga ersättningsbelopp fastställda.

Om alltså behovet av en ny lag allt mera blivit oomtvistligt, så ha meningarna om innehållet i en sådan lag varit ganska divergerande. Striderna härom ha varit skarpa, men nu synes det, som om motsatserna blivit utjämnade, jag vill hoppas på ett lyckligt sätt. Detta har givetvis — och det uttalas också av utskottet — icke kunnat ske, utan att å ömse sidor eftergifter måst göras. Resultatet, såsom det nu föreligger, har emellertid blivit det, att Kungl. Maj:ts

nu framlagda förslag, vilket är detsamma som riksdagen mottog förra året, men då icke kunde ägna saklig behandling, blivit tillstyrkt av lagutskottet så gott som utan ändring. De jämkningar, utskottet föreslagit, beröra endast några mera oväsentliga detaljer och innebära till stor del endast förtydliganden.

*Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)*

Jag tillåter mig nu, herr talman, att ge uttryck åt den uppriktiga förhoppningen, att den nya expropriationslag, som är på väg att införlivas med vår svenska lagstiftning, skall visa sig vara ett gott verk — en lag, väl avpassad efter nya tidens, ändrade förhållandens krav; en lag, som ger staten och andra företrädare av allmänna intressen erforderlig makt gent emot de enskilda, men också en lag, som tager vederbörlig hänsyn till den enskildes befogade anspråk på att ingreppet i hans rätt icke blir större eller mera kännbart, än det allmännas intresse fordrar.

Herr P e t e r s s o n i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Som herrarna se, föreligger här ett utskottsbetänkande, som i den väsentliga delen, nämligen i fråga om förslaget till lag om expropriation, är enhälligt.

För den som känner — och det gör naturligtvis en var av er — de olika meningar och skarpa motsättningar, som på några punkter av denna lag förefunnits och i viss mån ännu äro rådande, ligger det i öppen dag vad detta utskottsutlåtande innebär. Det innebär, att vi redan inom utskottet ansett oss böra försöka att sammanjämka de olika meningarna, så att äntligen ett positivt förslag skulle föreligga i sådant skick, att det kunde ha utskt att vinna kamrarnas bifall. Detta har varit den ledande principen i utskottets behandling och är ock uttalad på sidan 11 i detta utlåtande, där utskottet säger:

»Då nu saken änyo förelagts riksdagen, har angelägenheten av en lösning synts utskottet kräva eftergifter från ömse håll av rådande olika meningar, så att ett positivt resultat denna gång måtte kunna vinnas. Denna synpunkt har varit för utskottet bestämmande vid den granskning av lagförslaget, som utskottet haft att verkställa.»

Det är uppenbart för en var som har kännedom om de förhandenvarande meningsskiljaktigheterna, att en sådan sammanjämkning, som här skett, icke kunnat åstadkommas utan stora uppoffringar och eftergifter av meningar och åsikter å ömse sidor. Det har gällt att få fram ett antagligt resultat, även om det icke alltid och på alla punkter kunnat bli överensstämmande med vad man själv helst skulle önskat. Man har fått se på den praktiska sidan av saken, på vad som varit möjligt att genomföra. Det har på dessa punkter, där åsikterna stått mot varandra, gällt att bedöma icke så mycket vad man ville ha eller skulle ansett lämpligast, utan vad som i dessa delar skulle kunna tålas.

Man har således inom utskottet redan vid den första behandlingen gått till väga på samma sätt, som i andra fall då man avslutar ett ärendes behandling, d. v. s. då kamrarna i vissa punkter stannat i olika beslut, och man har att sammanjämka besluten i utskottet. Och varför? Jo därför, mina herrar, att, som herr statsrådet och chefen

Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)

för justitiedepartementet nyss uttalade, denna lag är av synnerligen stort behov påkallad och i flera punkter innehåller väsentliga förbättringar i jämförelse med vad för närvarande gäller, så, att man icke ansett försvarad med att längre låta meningsskiljaktigheter på enskilda punkter stå hindrande i vägen för dess antagande.

Bland sådana punkter, där man från alla håll funnit den nya lagen innefatta en avsevärd förbättring i nu gällande förhållanden, vill jag särskilt nämna de nya stadgandena angående expropriationsersättningens bestämmande. Dessa stadganden komma att i väsentlig mån råda bot på hittills erkända och överklagade missförhållanden, synnerligast det, att expropriationsersättningar ofta satts oskäligt högt. Det har vidare föreslagits sådana bestämmelser om sammansättningen av expropriationsnämnden och om arbetet inom densamma, att man kan ha berättigad anledning förvänta en mera vederhäftig och saklig uppskattning än som under nuvarande förhållanden understundom äger rum. Lagen innehåller vidare specialbestämmelser angående åtskilliga särskilda slag av expropriation, vilka alla äro både nyttiga och nödiga.

Men, mina herrar, då nu ett förslag föreligger, tillkommet på det sätt jag nu sagt, ligger det i sakens natur, att förslaget är ganska skört. Det lider intet tvivel om, att vi ju å ömse sidor — jag likaväl som min mest promoncerade motståndare — härvid måst göra eftergifter och gå så långt som det överhuvud varit oss möjligt. Jag tror icke det finnes någon utsikt till att någondera av oss ytterligare skulle lägga något till de eftergifter vi redan gjort. Det har också varit så inom utskottet — det kan ju gärna sägas — att under de förberedande överläggningarna situationen stundom varit ganska spänd, så spänd att man haft anledning vänta, att den skulle brista. Då så icke skett, följer därav, att ytterligare ändringar i ena eller andra riktningen icke lära ha utsikt att vinna framgång — ett krav på sådana skulle antagligen leda till att lagförslaget även denna gång stupade.

Jag har velat framhålla detta, då vi nu gå att diskutera de särskilda paragraferna, för att betona angelägenheten av att kamraren så långt som möjligt måtte behjerta utskottets förslag; och vid beslutens fattande betänka att en mera väsentlig ändring i någon del av det nu föreliggande förslaget, antagligen medför att lagen kommer att falla.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till första punkten av § 1 i det föreliggande betänkandet.

Herr Schotte: Herr talman, mina herrar! Av lagutskottets ärade ordförande är redan framhållet, på vad sätt och på vilka villkor detta från utskottets sida enhälliga utlåtande har tillkommit. Det bör likväl från det partis sida, jag har äran tillhöra, sägas ifrån, att vi endast med stora upppoffringar av kära menigar — och enligt vår uppfattning meningar, som redan nu hade bort få taga sig uttryck i lagen — ha kunnat biträda den kompromiss, varom här är fråga. Särskilt svårt har det varit att släppa kravet på rätt för de ekono-

miska föreningarna att få exproprieras mark för sina behov, men det har mötts av ett enständigt motstånd från högern. I ett som allt — det har icke varit möjligt att komma längre än vad detta förslag innebär.

*Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)*

Då jag således för min del är beredd att förorda förslaget oförändrat, sådant det föreligger från utskottets sida, vågar jag uttala den förhoppningen, att den tiden icke skall vara avlägsen, då det skall bli möjligt att i viktiga avseenden komplettera den lagstiftning, som nu torde komma till stånd, och att därigenom tillgodose viktiga önskemål, som nu tyvärr fått lämnas utanför.

Jag ber således, herr talman, att få förorda befall till den första punkten av § 1.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman, mina herrar! Som en stor del av ledamöterna i kammaren känna till, är denna fråga för riksdagen ingalunda ny, utan den har varit uppe till behandling i olika former under de senaste tio åren och senast 1913 var man ju kommen så långt, att det förelåg två linjer, en som första kammaren godkände och en som andra kammaren godkände, och utskottet sökte vid den riksdagen åstadkomma en sammanjämkning, som om möjligt skulle kunna tagas av båda kamrarna. Detta sammanjämningsförslag godkändes av andra kammaren, men blev avslaget av den första, och därmed var lagen fallen. Sedan dess har ju gått fyra års tid. Av de två föregående talarna här har betonats de stora behov, som på olika områden göra sig gällande att få nya bestämmelser i vad gäller expropriation. Dessa behov äro kända inom alla samhällsklasser och många stora samhällen ha ju svårigheter ibland att komma till rätta med nödvändiga angelägenheter blott därför att inga tidsenliga expropriationsbestämmelser hittills existerat. Det är därför som även jag för min del tillåter mig uttrycka min tillfredsställelse över att man nu äntligen kommit därhän, att man har fått fram ett förslag, som har utsikt att bli bifallet av båda kamrarna.

Den punkt, varom de hårdaste striderna ha stått, är ju den, som återfinnes i § 1 under punkt 8, och vilken punkt enligt lagutskottets förslag fastställer, att man även skall äga rätt att i de fall, då det visar sig behöfligt, exproprieras en bit mark för uppbyggande av en samlingslokal, ett Folkets hus, när det är fråga om överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller äsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt. Det var huvudsakligen på motsättningarna i denna punkt, som frågan föll vid 1913 års riksdag. Nu har dock tiden verkat så pass kraftigt tvingande, att man har utsikt att få genomfört detta viktiga krav, som ju för den klass, jag särskilt tillhör, på många platser är nödvändigt att få genomfört.

Vad övriga bestämmelser beträffar, så har det ju i några punkter gjorts vissa jämkningar i det förslag, som har förelegat från regeringens sida såväl vid denna som förra riksdagen, men dessa jämkningar äro i stort sett av mindre betydelse.

Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)

Det är självfallet, att enligt min uppfattning frågan om expropriation här i landet ingalunda är löst med antagande av här föreliggande lagförslag. Men det är även min uppfattning, att på grundvalen av denna lag, som nu har utsikt att antagas, man inom rätt nära framtid skall kunna gå vidare för att tillfredsställa det behov, som starkt gör sig gällande på olika områden och till vilket vi ha tillfälle att återkomma efter lagens genomgående vid den reservation, som några ledamöter av utskottet tillåtit sig framföra.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till första paragrafen.

Herr Lindhagen: Vid betänkandet har jag fogat en blank reservation, och det betyder blott, att jag velat förbehålla mig att vid debatten få uttala ett par principiella betänkligheter mot det av utskottet använda behandlingssättet, ehuru jag ju dock måste känna en viss tillfredsställelse över, att det har kunnat leda till något resultat.

Utskottets ordförande framhöll varnande för kammaren, att här bör man icke söka rubba något, ty det hela är så skört, att då går det sönder. Detta fäster kammarens uppmärksamhet på, att på sätt och vis lagutskottet här har kringgått grundlagens bestämmelser om, hur sådana här saker skola behandlas. Det står, att utskottet skall avgiva utlåtande över varje motion för sig på grund av dess reella innebörd, och stanna kamrarna sedan vid olika beslut, då, men först då: skall utskottet sammanjämka de olika meningarna. Man får således icke hindra de olika meningarna inom kamrarna att vid ärendets slutliga avgörande göra sig gällande, och var sak för sig skall komma upp till fri och självständig debatt. På senare tider har man börjat mer och mer i stora frågor sammanjämka inom utskottet, innan saken varit före i kammaren och på det sättet avklippes för utskottsmedlemmarna och kamrarnas övriga ledamöter möjligheten att fritt yttra sig över de ämnen, som förekomma i betänkandet — visserligen icke den formella möjligheten, men det blir ett sådant psykiskt tryck, att man faktiskt förlorar sin grundlagsenliga rätt att yttra sig. Detta tillvägagångssätt beror delvis på att vi ha en första kammare och att den är så omöjlig. Herr Petersson i Lidingö villastad förklarade ju, att detta resultat har vunnits genom ofantliga uppoffringar på ömse sidor. Vad är det då för uppoffring, som gjorts på första kammarens sida och herr Peterssons i Lidingö sida? Jo, det är den ofantliga uppoffringen, att i vårt land, som är så kollossalt rikt på kvadratmil och har så få invånare, skall det vara möjligt att, då det icke går på annat sätt, man på en ort skall kunna tilltvinga sig en liten remsa av fäderneslandets jord för att där få uppföra en byggnad för folkets upplysnings- och föreningsarbete. Det är den kolossala uppoffringen, mina herrar, som det talas om, och vi komma närmare in på den saken, då vi hinna till frågan om den sociala expropriationen. Men i belysningen av detta yttrande finna vi, vilken fruktansvärd politik vi egentligen ha att strida emot i detta land, då en sak, som borde vara självskriven och

stå inriktad för evigheten på de mänskliga rättigheternas marmortavla, betraktas såsom en utomordentlig uppoffring.

Den verkliga uppoffringen i betänkandet är den, att man måst avstå ifrån att det ekonomiska föreningsväsendet också skulle få rättighet att skaffa sig mark till lokaler. Och vidare har jag för min del fått avstå från en bestämmelse om ersättning vid expropriation av mark för hus på ofri grund.

Jag skall emellertid böja mig för kompromissen på grund av den svåra politiska situationen, men vi hoppas — det blir vårt *praeterea censeo* vid denna riksdag i varje fråga — vi hoppas, att den sol för maximiprogrammens förverkligande, som nu går upp i öster för den officiella politiken, skall komma att lysa med så mycken värme även i detta frostrika land, att det icke blir en »ofantlig uppoffring» att låta folket få stå med sina fötter på den egna jorden.

Vidare anfördes ej. Ingressen godkändes.

Aterstående delar av förevarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) I:o förklarades vara besvarad genom kammarens nu fattade beslut.

De under punkten A) II:o upptagna lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) II:o förklarades härigenom vara besvarad.

Vid härefter skedd föredragning av *utskottets hemställan i punkten B)* begärdes ordet av

Herr Lindhagen, som yttrade: Den gamla expropriationslagen avsåg expropriation för allmänt behov, men med allmänt behov menade man enligt den egentligen endast lokaler för offentliga anläggningar och inrättningar med mera dylikt. Men att låta även den s. k. sociala expropriationen ingå bland de allmänna behoven, var för den gamla expropriationslagen en okänd angelägenhet. Emellertid har det visat sig, att expropriationslagarna vidgats allttjämt i omfattning, i samma mån som det går upp för det allmänna medvetandet, att till allmänt behov är framför allt att räkna sådana livsvillkor, sådant förfogande över jorden, som erfordras för folkets trevnad och utkomst i dess dagliga liv. Att få jord till jordbruk, att få tomtmark till bostäder m. fl. dylika härligheter, det är det yppersta av alla allmänna behov, och det är vad som kallas social expropriationslagstiftning.

Nu har för första gången det nu antagna lagförslaget införts

Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)

en liten flik av den sociala expropriationen, nämligen på det sättet att man tillåtit möjligheten att under vissa omtänksamma garantier exproprierar ett litet markstycke i en skogsbacke för s. k. Folkets hus, och vidare — och därom voro kamrarna eniga förra gången — har man medgivit expropriation av tomt, på vilken boningshus äro uppförda, när ägarna till husen icke äga marken, likväl blott under förutsättning att dessa tomter med hus på ofri grund förefinnas inom samhällen med tätare befolkning. Detta är kanske det till sina praktiska verkningar viktigaste av ifrågasvarande lagförslag.

Men man har från den sociala expropriationen ännu undantagit expropriation av ensittares ofria tomter. 1913 års riksdag enade sig dock om en skrivelse i det syftet, men där talar man om lösningsrätt i överensstämmelse med den s. k. torpkommissionens antydan. Jag ber att på förhand få varna för denna lösningsrätt, därför att den lägger hela expropriationsförfarandet i husägarens hand. Det blir på hans initiativ och på hans förskottskostnad som detta quasi-expropriationsförfarande skall äga rum. Det betyder med andra ord, att det blir aldrig något av. Även ensittares expropriation måste lika väl som expropriation för husägare i samhällen med sammanträngd befolkning äga rum genom samhällets initiativ, om det skall bli någon mening med lagstiftningen.

Sedan ha vi den stora sociala expropriationen av redan färdiga jordbruk, som besittas av lantbönder under småbönders levnadsvillkor. Vanligen äro dessa jordbruk uppköpta av industrien. Först voro de bebodda av den självägande bondebefolkningen, men nu ha de förlorat sin frihet. Men vidare behövs det också expropriation för att kunna skapa nya jordbruk. Här ligger ofantligt med mark under dels kronans, dels enskildas besittning. Kronan har i sin makt naturligtvis att upplåta till jordbruk, där den kan och vill, och det försöker den göra, ehuru icke med särdeles stor driftighet. Men man måste betänka, att de flesta av kronans marker, som lämpa sig för jordbruk, äro belägna i obygder och i mycket kalla trakter, under det de stora bolagens och de stora jordgodsens domäner äro belägna i för jordbruk mera lämpliga trakter.

Vi ha följaktligen i vår reservation föreslagit, att expropriationen skall utsträckas till att dels bereda torpare, bolagsarrendatorer och andra på liknande sätt beroende jordbrukare tryggad förfoganderätt över jordbruket med erforderlig skog, odlingsmark, bete eller annat nödigt tillbehör; vidare den jordlösa obemedlade befolkningen jord med nödigt tillbehör till nya jordbruk; att ensittares krav på tryggad besittningsrätt skall tillgodoses, och slutligen att den mindre bemedlade befolkningens tillgång på tomtmark för bostadsändamål också skall tillgodoses genom expropriation.

Nu veta vi av erfarenhet, att denna sak har mycket litet intresse att påräkna hos statsmakterna. Man hör redan här på kam-

maren, att, när den stora härliga kompromissen med de stora »uppföringarna», å ömse sidor nu är i hamn, så är denna sociala expropriation styvbarhet, som icke intresserar herrarna det minsta. Men var lugna för att det kommer en tid, då denna sociala expropriation skall tilltvinga sig uppmärksamhet till och med inom det svenska parlamentet, och det svenska parlamentet kommer också då att få lära sig att denna fråga icke hör till dessa utopier, som vi icke alls behöva sysselsätta oss med. Det var förresten icke någon utopi för tretton år sedan, ty då avgavs ett betänkande av Norrlandskommittén, där både högermän och liberala — socialdemokraterna voro icke representerade där; jag tillhörde då ett annat parti av formella hänsyn — där, säger jag, både högermän och liberala voro eniga om att den sociala expropriationen skulle utsträckas till jord för nya jordbruk. Det var greve Douglas, som gick i spetsen för den meningen, det var sekreteraren i överståthållareämbetet Berlin, det var chefen för lantbruksstyrelsen Feilitzen och det var chefen för en avdelning i domänstyrelsen Kinberg, alla fullödiga högermän, men med en genomlevad uppfattning i alla fall, att det svenska folkets jord var till för det svenska folket och icke bara för profiten. Detta betänkande har nu legat i Kungl. Maj:ts byrååador i tretton år, utan att någon regering, varken högerregering eller en liberal regering, har ansett sig våga att nalkas det brännbara ämnet. Man har dock haft en känsla av vilken ofantlig innebörd det hade, man har haft en känsla, att däri låg något oundvikligt, och man har icke, som annars brukar ske, avskrivit saken i konseljen från vidare behandling utan någon åtgärd, utan det har fått vila i bordet, i lådorna, till dess det slutligen kommer en tid, som med sin solvärme kan locka fram de dammiga luntorna ur Kungl. Maj:ts nådiga tågordning.

Jag säger, att ingen regering har över huvud taget någonsin velat på allvar taga upp jordfrågan, varken högerregering eller liberal regering. Jag har försökt för min del, och många andra ha gjort det, att nalkas dessa båda mäktiga institutioner, men de ha sagt absolut nej eller avböjt saken såsom något, som icke gått in i deras medvetande såsom något, för vilket deras egna hjärtan icke klappat. Och förrän detta sker, kommer saken ej heller att få något liv. Det är ett stort spektakel i alla fall, att, när Kungl. Maj:t på riksdagens beräran tillsatt en stor kommitté, som med mycket arbete och många kostnader har lagt fram ett förslag för att i någon mån uppkasta förskansningar mot den olyckliga ekonomiska utvecklingen även på jordfrågans område, det är beklagligt, att man aldrig får en regering, som ens vill nalkas detta kommittébetänkandes förslag om social expropriation med någon som helst uppmärksamhet.

Det säges i propositionen och det har sagts förut, att denna sak måste vila och att det är nödvändigt att först genomföra den allmänna expropriationslagen, liksom om denna sociala expropriationslag icke hörde till den allmänna expropriationslagen, men det är den vanliga förevändningen, när man icke är med om en sak

*Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)*

*Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)* med sitt eget sinne-
lag, att det är annat, som måste gå före. Det
är annars något, som borde legat för vår tid, att denna sak i hela
sin vidd efter en 13-årig — talet är olycksdigert — liggetid nu
omsider hade blivit upptagen under denna period av världskriget
sasom åtminstone en gryende förhoppning för ett undertryckt
svenskt folk. Men man får kämpa för att avskaffa den nuvarande
regeringen och antagligen många andra regeringar kanske under
generationer för att få detta av greve Douglas begärda krav att
tilltvinga sig ens den ringaste uppmärksamhet hos de svenska
statsmakterna. Jag ber att såsom ett uttryck för denna avlägsna
förväntan — som dock under intrycket av tidens händelser må-
lända kan komma att förverkligas fortare än vi tro — få göra
ett hopplöst yrkande om bifall till den vid betänkandet fogade
reservationen.

Vidare anförde

Herr P e t e r s s o n i Lidingö villastad: Utskottet har icke ansett sig kunna göra något vid denna motion, som reservanternas nu yrkat bifall till. Samma fråga låg före 1916 och var då föremål för departementschefens överbäggande, varvid han anförde: »Om och i vilken mån det är möjligt och berättigat att tillmötesgå de från olika håll framställda, vittutseende önskningarna om rätt till tvångslösen för vissa sociala syften, utöver de i 1913 års förslag beaktade, är ett spörsmål, på vilket jag icke nu vill inlåta mig.» Han framhöll också, att riksdagen 1913 skrivit om lösningsrätt för de av herr Lindhagen omnämnda ensittarna. Nu ha vi i utskottet stannat vid att man först bort söka få den allmänna expropriationslagen i hamn och att det sedan kan bli tid att taga upp till undersökning, huruvida och i vilken omfattning det må vara möjligt och lämpligt att tillmötesgå önsknin-
gar av den art, som motionären här framställt. För närvarande lär det väl till en början vara klart, att den provisoriska lag, vars antagande i reservationens andra moment påyrkas och som föreslagits av herr Lindhagen både nu och tidigare, i och för sig här sådan avfattning och sådant innehåll, att den helt enkelt är omöjlig att tillämpa. Jag vill icke upptaga kammarens tid med att gå in på en detaljerad granskning av detta förslag, men redan vid första ögonkastet bjuder förslaget sådana svårigheter, att det helt enkelt måste karakteriseras som omöjligt. I reservationen framställs vidare en begäran, att Kungl. Maj:t måtte till nästa riksdag framlägga definitivt förslag till lag om social expropriation bland annat för att bereda torpare, bologsarrendatorer och andra på liknande sätt beroende jordbrukare »tryggad förfoganderätt över jordbuket», som det heter i herr Lindhagens motion, d. v. s. de skulle bli ett slags kronoåbor, ty äganderätt vill han icke bereda dem. Jag undrar, om kammaren skall kunna vara beredd att utan vidare sätta sin stämpel på ett sådant krav genom bifall till reservationen. Nu vill jag emellertid säga, att enligt min upfattning dessa krav på expropriation för sociala ändamål, om och i den mån de kunna anses vara av verkligt behov betingade och

möjliga att tillgodose, helt visst komma att så småningom arbeta sig fram. De böra då tagas i övervägande vart och ett för sig. På det sättet får man söka komma fram i detta ämne liksom i så mycket annat. Om man däremot, som herr Lindhagen påyrkar, försöker svälja det hela på en gång, blir det den vanliga följden, att betan fastnar i halsen, och att det icke blir någonting av alltsammans.

När herr Lindhagen återopade Norrlandskommitténs förslag, vill jag anmärka, att detta visst icke var så omfattande eller gick så långt som han antydde, utan det avsåg allenast en detalj, vilken säkerligen också i sinom tid och i den mån det numera må vara behöfligt kommer att tagas upp.

Jag ber få yrka, att utskottets hemställan i denna del måtte av kammaren bifallas.

Herr Schotte: Herr talman! För min del är jag icke belåten med utskottets motivering i denna punkt. Den hänvisar först till departementschefens yttrande, rörande vilket man måste beklaga att så liten uppmärksamhet ägnats åt expropriation för de sociala syften, som herr Lindhagen här fört fram. Jag tror för min del, att det skulle varit lyckligt, om utskottet något mera fylligt motiverat sin ståndpunkt och framförallt visat mera principiell välvilja gent emot åtskilliga av de krav, som från herr Lindhagens sida blivit framförda. Så har emellertid icke skett; och denna fråga har i alla händelser icke nu kunnat föranleda något huvudsakligt beslut från riksdagens sida. Vi veta väl från vilket håll motståndet reses och att det varit fullständigt omöjligt att få det motståndet i något avseende brutet under behandlingen av expropriationslagen.

Det är orimligt att begära, som herr Lindhagen gjort, att man så att säga på rak arm skall antaga en provisorisk lag i ämnet. Däremot hade det kunnat komma ifråga, att utskottet uttryckt sin sympati för vissa av herr Lindhagen framhållna önskemål och ytterligare tryckt på dessa frågor genom förslag om avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t. Men det har befunnits, att även detta mött stora svårigheter, varför jag ansett att man för denna riksdag icke borde driva saken längre än som skett.

Det är i alla fall så, att det i avseende på »ensittarna» föreligger en riksdagsskrivelse, som med knapp nöd gick igenom i första kammaren; en utvidgning av denna skrivelse har det nu icke varit möjligt att få till stånd. Det föreligger vidare förslag från torpkommisionen och andra förslag, som herr Lindhagen återopat, vilka förslag visserligen icke äro tillfredsställande, men som innehålla åtskilligt material, på vilket man kan bygga vidare och varigenom åtminstone vissa av de förslag herr Lindhagen här framfört, böra kunna resultera i en lagstiftning i ämnet. Jag tror, att sådan situationen nu är, det icke är annat att göra än att låta saken ligga till sig, tills det randas bättre tider, då man kan framföra saken på ett bättre och lämpligare sätt.

Det är naturligtvis icke heller så, att det är möjligt att vinna resonans för alla de av herr Lindhagen framförda kraven. Jag tror

Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)

icke heller, att det sätt, han tänkt sig för dessa frågors lösning är det i alla avseenden lämpligaste. Men naturligtvis är frågan av den betydelse, att den bör ägnas en synnerligen noggrann utredning. Jag vågar uttala den bestämda förhoppningen, att denna utredning snarast möjligt kommer till stånd.

Vad slutligen angår herr Lindhagens åberopande av norrlandskommittén i detta fall, så berörde kommitténs förslag i denna del allenast en detalj av frågan; och jag föreställer mig, att herr Lindhagen icke är belåten med att detta kommittéförslag framläggas utan vidare, utan han vill naturligtvis ha det vidgat. Hela den förevarande saken behöver och måste ytterligare utredas och bli föremål för ett omsorgsfullt beprövande. Sådan situationen nu är, synes det icke vara annat att göra än att hoppas, att frågan skall under bättre förhållanden och efter vidare vyer komma upp en annan gång, och det snarast möjligt; ty i åtskilliga fall kräves snabba och effektiva åtgärder på de områden varom här är fråga.

Herr Lindhagen: Gentemot de två talarnas framhållande, att norrlandskommitténs förslag omfattade bara en detalj, så vill jag säga, att denna detalj var ett lejon, ty den var den största av alla detaljerna, överskuggade det hela, det hela blev endast en detalj i förhållande till denna detalj i norrlandskommitténs förslag. Den innebar expropriationsrätt för bildande av nya jordbruk, varhelst det behövdes, och var således av den kolossalaste betydelse ifråga om social expropriation. Flera reservanter yrkade expropriation jämväl för färdiga jordbruk, d. v. s. någonting mindre. Hela majoriteten arbetade in i det sista även för det senare. Men vid de sista avgörandena reste sig första kammarens skugga över horisonten, och som en kompromiss i början avstod majoriteten från den mindre detaljen och behöll den större detaljen — under det reservanter fullföljde båda sakerna.

Vad angår reservationen till utskottets utlåtande, så innehåller den i främsta rummet ett skrivelseförslag, vilket man väl borde kunna vara med om. Den innehåller vidare förslag till en provisorisk lagstiftning, som skall gälla viss tid, medan vi vänta på det definitiva förslaget. En sådan sak är icke främmande för riksdagsarbetet. 1901, då norrlandsfrågan föranledde en riksdagsskrivelse, antog kammaren på rak arm en sådan provisorisk lag, att gälla i tre år. Mot det nu framlagda lagförslaget ansåg herr Petersson i Lidingö villastad det kunna riktas många anmärkningar. Jag tvivlar icke alls därpå, ehuru jag är tämligen säker, att de flesta av dessa anmärkningar kunna vederläggas. Men huvudsaken i detta förslag är de sakliga punkterna. Vad paragraferna i sak innehålla är viktigare än de former, som juristerna försjunka i. De sakerna äro ganska vägledande i detta provisoriska förslag. Här är icke någonting, som bör framkomma så småningom, såsom herr Petersson i Lidingö villastad sade, ty varje år som går betyder en förlust av livsvärden för många medborgare, och det är därför vi kastat in också en provisorisk lagstift-

ning såsom uttryck för vår opinion i detta avseende. Då vi icke kunnat få hjälp av de andra herrarna att ytterligare bättra på densamma formellt, så få ni taga det sådant det är, och ni kunna vara livligt övertygade, att det räcker fullkomligt till utan juristernas biträde för att bereda den provisoriska hjälp, som behöves, och detta är mycket viktigare och lyckligare än om det skulle ligga till sig för att undergå en bearbetning av någon juridisk akademi ur formellt estetisk synpunkt.

*Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)*

Herr Persson i Norrköping: Herr talman, mina herrar! Vi hade under gårdagen här i kammaren en interpellationsdebatt. Det gällde civilministerns svar på en framställd fråga, vilka åtgärder som skulle vidtagas mot emigrationen. Det var en jordbruksrepresentant, som hade framställt denna interpellation, och i sitt tack för svaret uttryckte han tydligt och klart såsom sin uppfattning, att det borde vidtagas åtgärder för att hindra emigrationen. Det har alltid förefallit mig rätt underbart här i riksdagen, att man vill söka avhjälpa de svårigheter, som otvivelaktigt finnas på landsbygden, genom tvångsåtgärder, genom lagbestämmelser mot utvandringen. Och när man väl hunnit dit, kommer man antagligen fram med funderingar om hur man på lagstiftningens väg skall kunna hindra den ständiga vandring, som pågår, av arbetsfolk från landsbygden till städerna, varöver det så överljudt klagas, och varöver det helt visst också finnes vissa skäl att klaga i dessa tider. Men aldrig synes man på samma håll vilja vara med om några åtgärder, som skulle göra det möjligt för landsbygdens befolkning att finna trevnad och intresse av att vara på landet, att göra det möjligt för denna befolkning att där få trygghet för sin existens och för sin framtid. Om man över huvud ville på ett ändamålsenligt sätt gagna de önskingar, man har på detta område, i vad gäller att befolkningen skall stanna kvar på landsbygden, borde man en smula mera från landsbygdsrepresentanternas sida intressera sig för just de reformer, som äro erforderliga för att gagna och trygga det syfte, som man säger sig ha.

Jag erinrar om 1913 års riksdag. Det enda, som man då fick igenom av denna expropriationslag, det var en skrivelse, som togs vid sidan av det hela, antagligen endast av förbiseende i första kammaren, och vari begärdes hos Kungl. Maj:t utredning och förslag om på vilket sätt innehavare av hus å ofri grund och andra ofria tomter på landsbygden skulle få tillfälle att lösa dessa sina tomter. Fyra år ha gått sedan dess, utan att något blivit åtgjort i saken. Vi ha åtminstone icke sett någon utredning eller något förslag ifrån de sittande regeringarna här inför riksdagen, trots att det är ett faktum, att årligen ett stort antal av husägare tvingas ifrån sina hus, därför att de, som äga jorden, ställa upp villkor för arrendekontraktens förnyande, som äro alldeles oantagliga. Det vittnades i lagutskottet både 1911 och 1913 av framstående högerrepresentanter till och med från första kammaren, att de kände till, hurusom särskilt i Hallandsbygden, som en av representanterna särskilt var bekant med, åt-

Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)

skilliga lägenhetsinnehavare, husägare, som hade s. k. 49-åriga kontrakt på sina jordbitar, den ene efter den andre, drevos bort från sina hus, drevos bort från sina under så många år innehavda platser, därför att det låg i jordägarnas intresse att få bort dem, därför att man icke ville gå till mötes i vad gäller upprättande av nya arrendekontrakt.

Så ser man, hurusom genom dessa åtgärder, genom en oförnuftig politik landsbygdens befolkning skadas, huru så många människor göras olustiga för vistelse på landsbygden och drivas in till industrien i städerna eller drivas till emigration. Jag hade under valåret 1911 på en landsvägsresa i Östergötlands län sällskap med en prästman. Då vi körde förbi en stuga invid vägen, omtalade denne, att det i denna stuga förr fanns en sjuttioårig man, vilken innehaft stället i 49 år och där fostrat 7 eller 8 barn till kraftiga och duktiga människor, hurusom vid arrendetidens slut jordägaren icke ville upplåta marken vidare, hurusom två av mannens söner kommit hem från Amerika, bjudit jordägaren ett pris motsvarande markens dubbla värde, men att denne hade förklarat, att man finge bjuda vad man ville, men att han icke skulle sälja jorden. Det var då intet annat att göra, än att de två sönerna fingo taga den gamle fadern med över Atlanten till ett annat land. Det kan framdragas massor av sådana exempel. allt under det att riksdagen, att statsmakterna, som hava till uppgift att avhjälpa de svårigheter och olägenheter, som det ligger i det allmännas och folkets intresse att få avhjälpta, äro overksammas, likgiltiga och liknöjda på detta område.

Vad är det vi begära i vår reservation? Vi begära i första hand en skrivelse till Kungl. Maj:t om en utredning och därpå grundat lagförslag, gagnande här ifrågavarande syfte. Jag tycker, att åtminstone i vad gäller dessa många ensittare i landet något snart må kunna bli åtgjort, då man äntligen kommit därhän, att riksdagen verkligen en gång skrivit. Men när någonting skall bli åtgjort i detta fall, bör det göras på sådant sätt, att icke oerhörda kostnader och formella olägenheter göra det omöjligt för dessa stackars fattiga husägare att lösa till sig jordbiten, utan det allmänna bör träda emellan, formerna göras så enkla som möjligt och det ordnas så, att kostnaderna bli överkomliga för dem och de därigenom kunna uppnå sitt syfte. När en gång man kommer därhän att lagstifta på området, får det icke läggas formella, byråkratiska och andra svåra hinder i vägen, som så ofta ligga den fattige i vägen, då han vill komma fram till rättvisa och komma fram till fördelaktig ställning.

Vi begära vidare i avdelning 1:o punkt 1) av vår reservation, att det lagförslag, som skall utarbetas, skall bereda tornare, bolagsarrendatorer och andra på liknande sätt beroende jordbrukare tryggad förfoganderätt över jordbruket med erforderlig skog, odlingsmark, bete eller annat nödigt tillbehör. Detta är icke något så revolutionärt eller halsbrutande. Dessa tornare och bolagsarrendatorer sitta redan på och bruka den jord det är fråga om att de skola få tryggad förfoganderätt över. I torrkommisionens stora betänkande, avlämnat för några år sedan, talas tydligt om, hur

torparklassen håller på att ständigt gå tillbaka. Det talas om orsakerna härtill, hurusom dessa torparens ställning är i många fall synnerligen otrygg. Det gives tillfällen att på vissa stora gods se, hurusom torpen lörfalla. Det gäller ju icke alla stora gods men vissa. Man ser hur torpen avfolkas och komma under huvudegendomen, med det i många fall åtföljande resultatet, att skötseln av jorden blir dålig eller att den odlade jorden kommer att förfalla. Kan det vara riktigt, att en sådan politik får fortgå? Mana icke de nu rådande förhållandena i vårt land statsmakterna till att på dessa områden göra vad som kan göras, att överväga vad som lämpligen bör göras och därefter vidtaga de åtgärder som äsyfta avskaffandet av förefintliga svårigheter.

Det begäres vidare, att åt den jordlösa, obemedlade befolkningen skall beredas jord med nödigt tillbehör till nya jordbruk. En politik har inaugurerats här i landet med egnahemsrörelse, för all del. Den har ju också sina fördelar, fastän jorden för dessa egnahemsköpare går till sådana priser, att det för dessa egnahemägande mindre jordbrukare, som genom egnahemsorganisationernas förmedling få sin jord, blir mycket svårt att reda sig på dessa jordbruk. Under tiden får en hel hop av förutvarande mindre jordbruk förfalla genom de försummelser jag tidigare har tillåtit mig beröra. En sådan politik är verkligen, så vitt jag kan förstå, en tröstlös politik, som statsmakterna ingalunda kunna stå till ansvars för. Nog erfordras att i vårt land det vidtages åtgärder för att, som man här äsyftar, bereda en del av den obemedlade befolkningen på landsbygden tryggad föfoganderätt över jordbruk, så att denna befolkning i större utsträckning än för närvarande blir rotfast och därigenom får möjlighet att inrätta sig på ett sätt, som skulle förhindra eller motverka fortsättandet av det nu pågående förhållandet, att landsbygden avfolkas, att dess fasta befolkning i stället söker sig in i städerna i så stor utsträckning som sker.

Jag tycker, att denna fråga är verkligen av den viktiga beskaffenhet för hela vårt lands politik och dess befolkning, att den borde mera uppmärksammas. Den borde icke avfärdas med några antydningar om, att de förslag till provisorisk lag, som föreligga, icke äro av den juridiska beskaffenhet, att man kan tillämpa bestämmelserna i densamma, utan då man nu från juridiskt sakkunnigt håll anser, att detta är fallet, borde man lägga sig vinn om att hjälpa till att få fram fullt tillfredsställande och ändamålsenliga bestämmelser, eljest fullgör man verkligen bra dåligt sin plikt mot det land, vars framgång man har till uppgift att söka främja genom lagstiftningsåtgärder och genom statsmakternas ingripande.

Jag intresserar mig mycket för denna fråga. Jag vet, att det finnes stora lager av befolkningen på landsbygden, som hava ett levande, ett stort intresse av att dessa frågor bringas fram till sin ändamålsenliga lösning. Jag har varit i tillfälle tala med en hel massa av landsbygdens befolkning under de senare åren och

Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
expropriation
m. m.
(Forts.)

har fått denna min uppfattning ytterligare styrkt. Därför anser jag, att andra kammarens majoritet vid detta tillfälle borde för att föra frågan framåt, bifalla den första delen av reservationen, den som gäller skrivelseförslag, ty genom ett sådant bifall ha denna kammarens majoritet handlat i överensstämmelse med uppfattningen bland det svenska folkets majoritet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen, punkt 1:o).

I detta anförande instämde herr *Lindley*.

Herr *Lindhagen*: Jag glömde en liten sak i mitt sista anförande. Jag skulle vilja vädja till liberalerna här i kammaren och fråga dem, om de icke skulle vilja hjälpa de stora befolkningslagren i landet, även kanske i all synnerhet liberaler även de, som vänta just på denna fråga. Varför skola ni, då ni stå ute i landet som mötes-talare, lova så mycket men icke, när det gäller i riksdagen, stå för de egna strävandena? När ni här komma till saken, våga ni icke ens gå med på en reservation till ett betänkande för en sådan viktig sak. Jag tror, att det vore bra, om ni ville plocka er ledning till de djupa lederna och på det sättet komma att gå fram tillsammans med den mera till förmån för även det liberala folkets realiteter. Här kan icke bliva någonting gjort i denna sak, om icke liberalerna förstå, att det här är ett folkkrav, som de skola ansluta sig till.

Jag vädjar också till en hel del högermän. Herr *Hellberg* i Ljungskile har motionerat i en viktig del av saken. Jag ser här ock en högerman, som varit en nitisk ledamot av norrlandskommittén och där med liv och lust talat och röstat för den sociala expropriationen. Jag hoppas att han åtminstone av högern lägger sin röst till förmån för vår reservation.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, i vad denna hemställan avsåge det ämne, som avhandlades i punkten 1:o) av den utav herr *Lindhagen* m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen, dels ock på bifall till nämnda reservationers förslag i berörda punkt av reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i punkten B av utskottets förevarande utlåtande nr 24, i vad denna hemställan avser det ämne, som avhandlas i punkten 1:o) av den utav herr *Lindhagen* m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda reservanterns förslag i berörda punkt av reservationen.

*Ang. lag om
expropriation
m. m.*

(Forts.)

Voteringen utvisade 101 ja mot 99 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan i vad den avsåge nu omförmälda ämne.

Vidare gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, i vad anginge det förslag, som innefattades i punkten 2:o) av herr Lindhagens m. fl. ovan nämnda reservation, dels ock på bifall till reservanternas berörda förslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

§ 10.

På förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att företaga val av ledamöter i särskilda utskottet nr 2 lördagen den 21 och val av suppleanter i samma utskott måndagen den 23 innevarande april.

§ 11.

Föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av herrar Mossbergs och Anderssons i Milsmeden motion, nr 119, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående uttåg till dyrtidens lindrande av komensationer utav andra näringar än jordbruket; och yttrade därvid

*Ang. vissa
åtgärder till
dyrtidens
lindrande.*

Herr O s b e r g: Herr talman, mina herrar! I detta fall kunde jag ju gärna hava avstått ifrån att yttra något i anledning av förevarande betänkande, men alldenstund jag icke ämnat yrka någon ändring i utlåtandets kläm, vill jag härmed hava sagt några ord om nödvändigheten av att få fram någonting i denna sak.

Man hade väntat sig, att det skulle hava kommit något om denna fråga ifrån regeringshåll långt före detta, om att man vidtog åtgärder för att så att säga avjämna de avgifter eller den komensation, som utgår av jordbrukets alster, och vilket även påvisades i remissdebatten. Det oaktat har man icke hört av någonting.

Om vi t. ex. se på järnprisets ställning, finna vi, att priset vecka efter vecka springer upp. Ännu har man ingen klarhet om, när det skall bli ett slut på denna stegring. För närvarande ha vi järnprisen uppe i 75 öre per kg. i parti och 85 öre i minut. Skall detta opåtaft få fortgå, så har man snart sagt ingen möjlighet att få köpa ett kg. järn ute i bygderna. Det har gått så långt, att järnhandlare skicka sina små förråd till stationerna; och att de sedan gå till export, kan jag förstå. Hur det kommer att taga sig ut i framtiden, när jordbrukarna skola ha nya maskiner, kan man lätt tänka sig. Man skall nu

Ang. vissa
åtgärder till
dyrtidens
lindrande
(Forts.)

tillverka dem, ty lagren äro slutsålda. Fabrikationen skall ske av råvara, som stigit så oskäligen högt i pris.

Jag vill endast nämna några ord om, hur det ställer sig med *nuvarande* redskapspris. Skall man köpa en 4 1/2 fots slåttermaskin, kostar den nu 410 mot förut 175 kr. En 13 billars såningsmaskin, Radix-Triumph, kostar nu 300 mot förut 165 kr. Skall man ha sig en 24-pinnars hästräfsa, kostar den nu 185 mot förut 70 kr. För vanliga spadar får man nu per styck betala 4,70 mot förut 1,65—1,85 kr. Trådspik, 4 tums, kostar nu per 100 st. 53 och förr 18 öre; hästskosöm förr 2,30 per tusen, nu 8,48 kr.

När man nu ser, att vår export av industrialster har fått oberörd fortgå till vilka pris som helst, kan man tänka sig, att det icke är bra ställt, som det är.

Om en jordbrukare skall försöka med nyanskaffning, blir det, om han är småbrukare, nära nog omöjligt. Han får lov att hava alla slags maskiner, ty han kan numera icke utföra arbetet för hand, utan det måste ske med tillhjälp av maskiner. Det ställer sig naturligtvis helt annorlunda för storbrukaren, ty han kan ju använda färre och större maskiner i produktionen.

Vad nu utskottet har sagt här i sin kläm, är »att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla det Kungl. Maj:t täcktes efter en omedelbart igångsatt utredning skyndsammast vidtaga åtgärder i och för dyrtidens lindrande genom komensation eller dylikt även av andra näringar än som hittills företrädesvis av jordbruket, samt, för den händelse så erfordras, för riksdagen framlägga de förslag, som kunna finnas lämpliga».

Det säges här »för den händelse» detta skall vara behöfligt. Skall väl en blivande utredning anse det så, får man ju ingen nytta av det under ett par år. Det är därför, som jag har velat här uttala önskvärdheten av att denna utredning påbörjas så fort som möjligt, och att maximipris sättas å sådana artiklar, som nu få obehindrat gå i höjden den ena veckan efter den andra. Skall man låta detta fortfarande, kommer det att hämma den allmänna utvecklingen alldeles kolossalt. Det är därför, herr talman, jag ber att få yrka bifall till det föreliggande skrivelseförslaget, men vill här bestämt säga ifrån, att utredningen bör göras så skyndsamt som möjligt, om det skall bliva något snart resultat därav.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls; och skulle detta beslut, jämlikt § 63 riksdagsordningen, genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 12.

Ang. viss
kronan till-
hörig fiske-
rätt i ån
Viskan.

Slutligen föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av herr Henriksons m. fl. motion, nr 275, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inskränkning i om-

fattningen av viss kronan tillhörig fiskerätt i ån Viskan; och begärdes ordet därvid av

*Ang. viss
kronan till-
hörig fiske-
rätt i ån
Viskan.
(Forts.)*

Herr **H e n r i k s o n**, som yttrade: Herr talman! Utskottet har icke ansett sig kunna biträda vår motion. Huvudskälet för avstyrendet tyckes vara, att det lär pågå en utredning om fiskerättsförhållandena i de halländska älvarna. Därmed skall jag också nöja mig; och efter utredningens verkställande torde jag eller någon annan få anledning att återkomma.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 13.

Avlämnades följande nya motioner, nämligen av

herr **Lindhagen**, nr 400, om politisk valrätt och valbarhet för kvinna; och

herr **Lindhagen m. fl.**, nr 401, om upphävande av vissa inskränkningar i valrätten till riksdagens andra kammare.

Dessa motioner bordlades.

Vidare gav herr Lindhagen en motion angående tiden för väckande av motion, som föranledes av till riksdagen avläten kungl. proposition, m. m.

Sistnämnda motion som erhöll ordningsnumret 402, blev på begäran omedelbart remitterad till konstitutionsutskottet.

§ 14.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 13, i fråga om meddelande av föreskrift angående beredning av vissa till avgörande å kommunalstämma förekommande ärenden;

nr 14, angående ändrad lydelse av 18 § 7 och 49 punkterna i lagen om val till riksdagen;

nr 15, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare;

nr 16, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;

nr 17, angående val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret ävensom suppleanter för dessa;

nr 18, angående stämningsmäns behörighet, sättet för delgivning genom stämningsmän samt ersättning till vittne vid utmättningsförrättning;

nr 19, angående förslag till ändrad lydelse av 30 kap. 11 § rättegångsbalken;

nr 20, rörande förslag om upphävande av förordningen den 4 maj 1855 angående vissa föreskrifter till kyrkotuktens upprätthållande;

nr 21, om förslag till lag om ändrad lydelse av 20 kap. 2 § samt 24 kap. 3 § strafflagen;

nr 22, angående lag om inskränkning i inmutningsrätten;

nr 23, angående förslag till lag om förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri eller upplåtelse av fartyg, så ock mot förvärv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri;

nr 24, angående förslag till lag om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter;

nr 25, angående förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 26, angående särskilda avdrag vid 1917 års taxering till bevillning för inkomst samt till inkomst- och förmögenhetsskatt; samt

nr 27, angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

§ 15.

Till bordläggning anmälades:

sammansatta stats- och lagutskottets nr 1 utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fastighetsbildning i stad m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å krita;

nr 22, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å bananer;

nr 23, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å galoscher; och

nr 24, i anledning av väckta motioner om upphävande av tullsatserna å papper.

§ 16.

Herr *Rydén* i Malmö avlämnade en motion, nr 403, angående reglering av riksdagsmännens arvoden.

Denna motion bordlades på begäran.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr	<i>Jönsson</i>	i Boa	under	2	dagar fr. o. m. den	20	april,
»	<i>Welin</i>		»	7	»	»	19 »
»	<i>Elisson</i>		»	7	»	»	19 »
»	<i>Julin</i>		»	4	»	»	20 » och
»	<i>Nilsson</i>	i Kristianstad	»	10	»	»	21 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1,23 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 19 april.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Falk* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 199, angående pension å allmänna indragningsstaten åt löjtnanten vid fortifikationen B. K. A. Mannströms änka Maria Mannström, född Angelin;

nr 244, angående anvisande av medel till tackande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet år 1917, i vad desamma avse lantförsvaret; och

nr 245, angående anvisande av medel till tackande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet år 1917, i vad desamma avse sjöförsvaret.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogs ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag med inbjudning till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts proposition, nr 230, angående reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor;

och blev berörda inbjudning antagen av andra kammaren.

§ 4.

Härefter föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till andra särskilda utskottet propositionen, nr 230, angående reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen; och

till lagutskottet propositionen, nr 236, angående tillämpning under viss tid av lagstiftningen om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

§ 5.

De på kammararens bord liggande motionerna nr 400 av herr *Lindhagen*, nr 401 av herr *Lindhagen m. fl.* och nr 403 av herr *Rydén* i Malmö, som nu föredrogos, remitterades till konstitutionsutskottet.

§ 6.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda sammansatta stats- och lagutskottets nr 1 utlåtande nr 1 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 21—24.

§ 7.

Herr *Hellberg* i Lycksele avlämnade en av honom *m. fl.* under-tecknad motion om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 169, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 404, blev på begäran bordlagd.

§ 8.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 84, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt hjälpmontören vid Trollhätte kraftverk A. J. Karlsson jämte en i ämnet väckt motion.

§ 9.

Till bordläggning anmälades:

sammansatta stats- och lagutskottets nr 1 utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkten 37 under andra huvudtiteln gjorda framställning om anslag till bestridande av kostnader för första upplägandet av fastighetsregister för städer och vissa därmed jämförliga samhällen; och

andra kammararens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av herrar Sterners och Waldéns motion nr 284, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om införande av statsmonopol å tillverkning och import av socker.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Andersson* i Grimbo under 4 dagar fr. o. m. den 20 april.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,44 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
